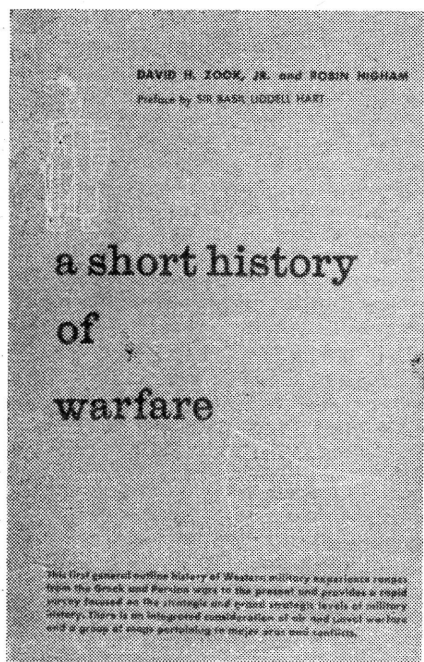

ZOOK, DAVID H.—HIGHAM, ROBIN:

A SHORT HISTORY OF WARFARE

(2. Ed. New York, 1967. *Twaghe*, 500 o.)

Zook százados és Higham professzor vállalkozása nem is elsősorban azért figyelemre méltó számunkra, mivel jól sikerült, haszonnal forgatható, nagyobb hibáktól és félreértésektől mentes kézikönyvvel állunk szemben, hanem azért, mert a szerzők főleg az Amerikai Egyesült Államok Katonai Akadémiájának növendékei számára

írták. Így a könyv segítségével közelebb juthatunk az Amerikában folyó hadtörténelmi oktatás módszertani és egyéb problémáihoz.

Módszertanilag a mű átmenet a hadtörténelem és a hadművészet-történelem között, bár a hadtörténelmi jelleg erősebb. A szerzők didaktikai szempontból — helyesen — arra törekedtek, hogy ne csak vezérfonalat, hanem a hadtörténelem valamennyi lényeges eseményével foglalkozó, önállóan is teljes egészet alkotó kézikönyvet adjanak az olvasó kezébe az emberiség — elsősorban a nyugat — hadtörténelmének a marathoni csatából (i. e. 49. o.) egészen napjainkig terjedő szakaszáról. Ezért minden esetben a gazdasági és társadalmi viszonyokból kiindulva igyekeztek a hadtörténelem egyes korszakait, eseményeit elemezni. Ez az elemzés — főleg az összefoglaló értékelésekben már hadművészet-történelmi szintű. Sem a terjedelem, sem a mű jellege nem tette lehetővé, hogy a hadművészet-történet valamennyi lényeges kérdését akárcsak érintsék is, csupán a hadászati — angolszász terminológiával élve nagy hadászati — katonai elméleti és fegyvertörténelmi problémákat tárgyalták részletesebben. A harcászat alig, a hadművelési művészet pedig szinte egyáltalán nem kapott helyet a munkában.

Az egyes korszakokra jutó lapterjedelmet megvizsgálva az alábbi eredményeket kapjuk: általános elvi bevezetés 6 o., ókor 24 o., középkor (a XVI. századig) 32 o., XVII—XVIII. század 40

o., XIX. század 111 o., az első világháború és előzményei 66 o., a második világháború és előzményei 125 o., napjaink 20 o. Ez az arány a XIX. századtól eltekintve, mely az amerikai háborúk (1845), észak-amerikai polgárháború (1861—1865), spanyol—amerikai háború (1898) és a tengeri háborúk hadművészete részletesebb feldolgozása következtében az nagyobb nyomatókat kapott, többé-kevésbé megfelel az általuk elfogadott normának. Az amerikai hadtörténelemmel és a tengeri hadviseléssel foglalkozó fejezetek egyébként a könyv legértékesebb részeit alkotják.

A munka színvonalá az azonban meglehetősen egyenetlen, a szerzők amerikai tárgyú fejezetektől eltekintve sehol sem törekedtek eredetiségre, mindenütt a hivatalos amerikai álláspont vagy régebbi történelmi korok tekintetében a nyugaton elfogadott véleményeknek adnak hangot. Egyetlen kisebb eretnokségük Liddell Hart elméletének, a „közvetett megközelítés hadászata”-ának gyakori felhasználása.

Amilyen megbízhatóan és viszonylag részletesen elemzik az angolszász hadtörténelem egyes kérdéseit, olyan mostohán bánnak többnyire a többi államokkal — az orosz polgárháborúnak (1917—1922) pl. mindössze három oldalt szenteltek, s főleg ezekben a fejezetekben fordulnak elő többször is kisebb-nagyobb, néhol csak a túlságosan tömör fogalmazás következtében fellépő pontatlanságok, értelmetlenségek is.

Az alábbiakban azonban nem ezekkel, hanem néhány bennünket is közelebről érintő általánosabb problémákkal kívánunk foglalkozni.

A rövid bevezető jól áttekinthető, jellemző képet ad az USA katonai ideológiájáról. A háborút az emberi társadalomtól elválaszthatatlan, örök jelenségnek tartja, s rámutat a háború és társadalom fejlődésének kölcsönhatásaira. Ez utóbbi megállapításával — az előbbivel természetesen nem — mi is egyetérthetünk (27. o.), a későbbiekben azonban néhány nem meggyőző történelmi példára hivatkozva (a hellenisztikus társadalmat pl. egyetlen sikeres csata, feltehetőleg Guatemala-i c. 331) hozta létre, vagy, hogy „a keresztes hadjáratok hatottak a kereskedelem fejlődésére, s nem megfordítva”

(28. o.), határozottan militarista tendenciákat mutatva, túlértékelik a szerzők a háborúk kétségtelenül meglévő történelemformáló erejét. Az is sajátos, hogy sem itt, sem a későbbiekben, még a marxista katonai doktrína vázlatos ismertetése során sem (448—449. o.) beszélnek a háborúk és forradalmak kapcsolatairól, s nem alkalmazzák az igazságos vagy igazságtalan háború kritériumát sem.

A középkori fejezetek elsősorban Oman, s a kortársak közül Hollister munkásságára épültek, így az angol és némileg a francia vonatkozások meg-alapozottak, s a magyar olvasó számára gyakran újat is mondanak. Figyelemre méltó pl. az a Hollister kutatásain alapuló, a középkori magyar hadtörténelem egyik fontos kérdésének, a magyar zsoldosság történetének kutatásába is alkalmazható megállapításuk, hogy a középkori angol scutage — vagyis a nemcsak kötelező, de fizetett katonai szolgálata — átmenet a feudális és zsoldos katonai szolgálat között (74. o.). Egyéb kérdésekben azonban már több a pontatlanság, így joggal csodálkozhatunk pl. azon, hogy IV. Béla 1241-ben 100 000 főnyi hadsereget vont össze a muhi csatában. (72. o.) S még az angol történelmi részeknél is találkozhatunk olyan megállapításokkal, hogy a puskaport — szerintük is csupán állítólag — Roger Bacon találta volna fel 1249-ben (77 o.), vagy hogy a Crécy csatában (1346) 6000 genovai számszerűsített vett volna részt. (75. o.)

A XVI—XIX. századdal foglalkozó részek, ha nem is gazdagítják ismereteinket új kutatási eredményekkel, vagy új elméletekkel, de mentesek a pontatlanságoktól is. Említésre méltó, hogy Napoleon tanácsadói közül — feltehetőleg Liddell Hart hatására — Clausewitzel szemben inkább Jomininak adnak inkább igazat (168—176. o.)

Tanulságosabbak, egyben ellentmondásosabbak a legújabb kor eseményeit tárgyaló fejezetek. Szemléletesen ábrázolják a haditechnika fejlődésének ugrásszerű meggyorsulását a XIX. század második felében, ennek hadművészeti kihatásait s a katonai elméletben bekövetkezett változásokat. (Moltke, Schlieffen, Du Picq, Mahon stb.)

Jól mutatnak rá az első világháború hadművészetének legnagyobb ellentmondásaira, a tüzérő fölényére a moz-

gás felett, s egyben látni engedik az új fegyverek, repülőgépek, harckocsik, tengeralattjárók fejlődési lehetőségeit.

A két világháború közötti évtizedek forradalmi változásairól a katonai teoretikusok közül elsősorban Fuller és Liddell Hart elméleti tevékenységéről, valamint a fontosabb hadseregek korszerűsítéséről áttekinthető és találó leírásokat kapunk.

Túlértékelik azonban az olasz hadsereg modernizálódását (313. o.), s enyhén szólva tendenciózusnak tarthatjuk azt, hogy a „Vörös Hadsereget német segítséggel, angol gondolatokkal, és amerikai találékonysággal korszerűsítették.” (314. o.)

A kötet terjedelemben legtekintélyesebb, de színvonalában meglehetősen egyenetlen része a második világháború hadieseményeivel foglalkozik. A szerzőknek nehéz feladatuk volt, 110 oldalon megírni a történelem eddigi legjelentősebb és legbonyolultabb fegyveres összecsapását úgy, hogy lényegében minden fontosabb kérdésre utalni kívánnak, szinte lehetetlen. Valóban nem is sikerült megvalósítaniuk a maguk elé tűzött célt. Elnagyoltak és sokszor az értelmetlenség határáig szűkszavúak a szovjet—német arcvonal eseményeinek leírásai, mivel az 1941—44-es szakasznak csupán 14 oldalt szenteltek. Általános, összefoglaló értékeléseik is eléggé felszínesek, a szovjet hadsereg hadászatairól pl. a következőket írják: „a szovjetek jól felhasználták vasúti szárnyvonalait a tartalékok átcsoportosítására, sohasem lépték túl logisztikai lehetőségeik határait, s mindig biztosították a nehéztüzérségi és légi fölényt. Jól alkalmazták a meglepetés nyújtotta lehetőségeket, ezzel állandós nyomás alatt tartották az ellenséges arcvonalat, s alig hagyták, hogy a németek rendezetten, előre elkészített állásaikba vonulhassanak vissza, s a mozgó tartalékok állandó lekötésével megakadályozták, hogy a németek a támaszpontjuk között tatóngó réseket betömhessenek.”

A szerzők elfogultsága szembetűnő. A szovjet hadsereg győzelmeit csaknem mindig a német hadászati hibák eredményének tekintik (353—354, 361—363. o.), s jelentősen túlbecsülik az amerikai hadsereg szerepét a győzelem kivívásában. „Az orosz és az olasz front — írják — másodrendű, lehető hadmoz-

dulatokkal segítette elő a normandiai partraszállást.” (387. o.)

Míg a keleti arcvonal hadászatait csak sommásan, s több esetben pontatlanul ismerhetjük meg a könyvből, addig az 1941-es Quebec-i értekezlettől kezdve, ahol a „Németország mindekelőtt” (Germany first) hadászati alapelv elfogadást nyert, a japán fegyverletételig bezáróan világosan, szabatosan, s a keretekhez képest kellő részletességgel fejtették ki a szerzők az angolszászok hadászati terveit és azok végrehajtását.

Rendkívül érdekes és tanulságos, bár jobbára vázlatzerű a befejező korszak hadtörténelmi problémáit taglaló fejezet. Figyelemre méltó, hogy míg a szerzők több ízben is bírálják az USA katonapolitikáját — a véderőnek közötti ellentéteket (443—444. o.), a szerzőnk túlzottan gyors leszerelést a második világháború után (444. o.) — egyetlen kritikai megjegyzés nélkül egyetértenek az USA valamennyi külpolitikai, vagy katonai akciójával. Amerikai „békefenntartó” tevékenységéről írnak (448. o.), a most folyó vietnami háborút pedig úgy kommentálják, hogy Johnson elnök, egyrészt azzal, hogy szilárd támogatást nyújt a katonai vezetőknek a háborúban, másrészt viszont állandóan a békés megoldás felé törekszik, lefegyverezte bírálóit. (451. o.)

Sikerültek a második világháború utáni — Korea — nagyobb fegyveres konfliktusok — Vietnam, az 1956-os arab—izraeli háború leírásai. Érdekes azt is megnéznünk, hogyan ítéli meg az amerikai katonai elmélet a szovjet hadtudományt, a szovjet hadsereg második világháború utáni fejlődését. (441—442. o.) Főleg a „kommunista partizánhadviselés” (444—452. o.) megértésére és interpretálására tesznek komoly erőfeszítéseket a szerzők, jóllehet munkájuk nem mentes bizonyos félreértésektől vagy tudatos torzításoktól sem. Szerintük pl. „a kommunisták az élet valamennyi jelenségét egy katonai küzdelem részének tekintik”. (448. o.) Helesen mutatnak rá viszont a néptömegek megnövekedett szerepére a korszerű partizánharcban. (449. o.)

Térképek, névmutató, s jól összeválogatott, bár csak angol nyelvű műveket felsoroló ajánló bibliográfia növeli a kötet tudományos értékét.

Rázsó Gyula